

DOCUMENTE DIN COLECȚIA MMB PRIVIND PERSONALITATEA LUI MANUC BEY

**Speranța Diaconescu
Maria Grigoriță**

Impunându-se în ritm alert în societatea românească de începutul sec. XIX, marii negustori și zarafi – oameni de afaceri cum am spune cu un termen modern – au reprezentat factorul economic nou care a determinat modificări de amploare atât pe plan social cât și în viața politică.

Bazată pe puterea banului, importanța lor crește continuu; ei se extind în afaceri de anvergură, cumpără moșii și ranguri boierești, se afirmă în administrația orașelor, sunt admiși în Divan.

În acest context se conturează personalitatea lui Manuc Bey, negustor armean care, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX se afirmă în viața atât de frământată caracteristică sud-estului Europei. Derulându-și viața cotidiană între Rusciuc, București și Odesa, dar extinzându-și controlul și influența pe o zonă mult mai mare între Constantinopol, Petersburg și Viena, acesta, cumpără prietenii, susținători ori informatori, îmbinând cu abilitate afacerile cu politica, interesele personale cu cele conjuncturale ale ariei în care și-a desfășurat activitatea.

Înzestrat cu simț practic și diplomatie, dar și cu o avere considerabilă pe care se străduia să o sporească, alunecos, prudent și versat, el cultivă pe marii dregători ai Porții într-o perioadă când interesele lui se materializau în Imperiul Otoman, pentru ca apoi să se orienteze spre ruși, imediat ce aceștia preiau controlul operațiunilor militare.

Negustor și zaraf cu precădere, el va exercita din umbră o influență politică cu consecințe de perspectivă în evenimente majore.

Să urmărim, punctate succint, în evoluție cronologică, viața și activitatea lui Manuc Bey.

– Se naște la Rusciuc în 1769 ca fiu a lui Mardiros Mirzaean și al Mamilei Hamum Oglu; copilăria și primii ani de învățătură (12 ani) și-i petrece la Rusciuc;

– 1780–1785 este trimis la Iași și Botoșani pentru a se iniția în afaceri comerciale de la negustorii armeni de aici; acum învață limba română; prima căsătorie cu fiica lui Avet, un armean bogat din Rusciuc;

– 1793–1794 prima mențiune privind afacerile comerciale ale lui Manuc: litigiul cu Bogos Sebastian, un armean din Botoșani cu care va rămâne în relații toată viața;

– 1794–1796, după un conflict cu ayanul Rusciucului, stins cu abilitate printr-un împrumut, Manuc devine vistier și intim colaborator al acestuia; împrumută cu bani pe puternicii vremii (pașa de Rusciuc, domnitorul Țării Românești Constantin Vodă Ipsilanti), concomitent desfășoară un intens negoț cu orașele sud-dunărene, cu Imperiul țarist, cu Imperiul Otoman; stabilește legături la București, contribuie la stărpirea banditismului din zona Rusciucului și la organizarea și ajutorarea acestei regiuni;

– 1795 a doua căsătorie cu Mariam, fiica lui Hagi Hariton; cu aceasta a avut 5 copii, 3 fete și 2 băieți; unul din băieți, Murad a moștenit ansamblul cunoscut cu numele de Hanul Manuc;

- 1802 este numit serdar de domnitorul Constantin Ipsilanti;
- 1803 „Mannoci boier și mare proprietar în Valahia”¹ este numit paharnic; primește în administrare salinile din Țara Românească; 1803 începe construcția hanului, pe terenurile Curții Vechi, terenuri cumpărate prin licitație în 1793; deținea case și locuri de case în București;
- 1804 cumpără o vie în dealul Bucureștilor și alte două vie în împrejurimi, precum și o moșie de 700 stânjeni la Florești; își extinde afacerile în Țara Românească și la Constantinopol axându-se pe negoțul cu grâu; cumpără prietenii dar și informații; cu spirit prevăzător și abil diplomat devine prețuit atât pentru banii lui cât și pentru sfaturile sale;
- 1806 războiul ruso-turc îl proiectează în inima evenimentelor: adept al politicii de prietenie între Turcia și Rusia, colaborator intim al puternicilor zilei (pune la dispoziția sultanului Selim III banii necesari politicii reformatoare pe care acesta o promova, sprijină bănește și pe marele vizir Mustafa Bairactar, iar Constantin Vodă Ipsilanti îl folosește „cu izbândă în toate prilejurile critice ale Țării Românești, ca mijlocitor devotat intereselor acestui principat”)², salvator al Bucureștiului de două ori de la jaf și incendiu, om de legătură între statul major rus și marele vizir Mustafa Pașa³, dar și agentul comandamentului rus (transmitea discuțiile și evenimentele de la Înalta Poartă), cu numeroase simpatii printre negustorii dar și printre diplomații de pe malurile Dunării sau în trecere pe aici, abil negociator și un bun cunoscător al problemelor balcanice;
- 1807 este însărcinat să poarte negocieri cu rușii în vederea încheierii păcii ruso-turce; negocierile se vor desfășura și în anii următori: 1808, 1810, 1811 susținute de o bogată corespondență între Manuc Bey și marele vizir Mustafa;
- 1808 plătește toate cheltuielile necesare pentru buna funcționare a cetăților turcești de la Dunăre; este numit de Înalta Poartă „Voievod al Moldovei”⁴ și la sfârșitul anului se stabilește în Țara Românească dezvoltându-și o numeroasă rețea de informații ce funcționa între Constantinopol și ruși; este propus de ambasadorul rus Luca Chirico pentru a fi decorat cu Ordinul „Sfânta Ana”;
- 1809 cumpără satele Tâncăbești, Dragomirești, Pasărea, Moara Seacă de lângă București și numeroase moșii în Ilfov și Prahova; este numit dragoman titular, înaltă demnitate cu caracter onorific al Imperiului otoman;
- 1810 este decorat și de Imperiul țarist cu Crucea Sf. Vladimir clasa a III-a;
- 1811 cumpără Munții Clăbucet, Piscul Căinelui și partea dinspre Sinaia a Munților Bucegi;
- 1812 fuge la Brașov pentru a-și salva viața lăsându-și familia ostatică și averea sechestrată de turci, iar în 1813 se refugiază la Sibiu;
- 1813 obține cetățenia rusă; la presiunea acestora își recuperează familia și averea;
- 1814 este numit consilier de stat al Imperiului Austriac;
- 1815 se stabilește la Hâncești lângă Chișinău; intenția sa era de a construi un oraș lângă Reni;
- 1817 moare la moșia sa de la Hâncești⁵.

¹ Hurmuzaki, Documente, II/1, p. 505.

² MMB, Colecția de Documente, nr. inv. 35.042.

³ H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha ei Manouk Bey „Prince de Moldavie”*, Balcania VI, 1943, p. 68.

⁴ MMB, Colecția de Documente, nr. inv. 26.515 (copie după originalul turc).

⁵ Ionescu Ștefan, *Manuc Bey zaraf și diplomat la începutul secolului al XIX-lea*, ed. Dacia, Cluj Napoca, 1976.

În colecția de Documentare a MMB, personalitatea lui Manuc Bey este bogat ilustrată documentar. Documentele originale (acte și scrisori autografe, ciorne ale acestora sau copii realizate de secretarii lui Manuc sau de el însuși), care îi conturează personalitatea și activitatea provin din surse diferite. Unele au format arhiva familiei stabilită la Hâncești, provenind deci de la conacul de aici; altele au ajuns în Arhiva Politicii Străine a Rusiei din Moscova (fond 128, 1918, 1919, 2121, 74), Arhiva Istorică (fond 9, 2), Cancelarie (fond 2320, 2315, 1922), sau Arhiva din Chișinău de unde MMB deține un număr impresionant de fotocopii. Acestora li se adaugă fotocopii ale documentelor din Arhiva Centrală Istorică de Stat din Leningrad (fond 880, 496, 379), Arhivele Statului din București, a unor arhive muzeale județene, precum și din colecții particulare. redactarea acestor documente a fost făcută în limbile armeană, turcă, rusă, franceză, greacă și română.

În continuare vom face o prezentare tematică a acestor documente.

Menționăm că sistematizarea fondului documentar Manuc deținut de MMB a avut la bază însemnările rezumative referitoare la conținutul acestora realizate de regretatul profesor H. Dj. Siruni.

Manuc Bey ca om de afaceri

(activitatea se desfășoară pe două direcții: comerț și cămătărie)

Comerț: cu produse variate precum făină, grâu, sare, unt, seu alb, seu galben, grăsimi, mătase, blănuri, inele, cutii, ceasuri, fier și cântare din fier;

liste de cumpărături;

liste de socoteli;

liste de cheltuieli personale;

liste obiecte achiziționate și costul lor;

note privind cumpărăturile făcute;

recomandări pentru cumpărarea diferitelor produse;

liste privind aprovizionarea unor regimente turcești;

liste cu cumpărăturile făcute pentru unele orașe (Isaccea, Silistra, Ismail);

caiet cu afacerile comerciale din Odesa

caiete de socoteli.

Cămătărie: scrisori prin care se solicită diverse sume drept împrumut,

scrisori prin care se confirmă primirea unor sume de bani;

scrisori de restituire a unor împrumuturi;

liste de debitori;

liste cu sumele oferite ca împrumut;

liste cu sumele de bani recuperate de la datornici;

chitanțe.

Documentele ilustrează legături de afaceri cu negustori din principalele centre sud-dunărene, din Turcia, Basarabia, Transilvania, Țara Românească, Moldova, Rusia. Dintre aceștia menționăm pe: Memiş Mehmed, Ismail ayanul Rusciucului, Ahmed aga, seraschierul Dunării, Mehmed din Silistra, Topal Mahmed, Kehya Zade, Mehmed Said, Ahmed Ayanul Rusciucului, Mustafa seraschierul Dunării, Ali ayanul Rahovei, muftangiuul Zimnicei, Tersenek Oglu, Simion fiul lui Bogos, Eremia Eghiazemian, Dimitrie Hagi Ianuș, slugerul Anghelache, C. Samurcaș, Abdullah Bosniac aga, Mangasar din Sumla.

Averile lui Manuc

de pe malul drept al Dunării;
 din Țara Românească;
 din Basarabia;
 achiziții, vânzări, schimb de moșii;
 indicații privind diverse tranzacții imobiliare;
 lista proprietăților din Țara Românească, cu întinderea și prețurile lor;
 hotărnicii;
 note privind arende de localități.

Dintre proprietățile lui Manuc sunt consemnate date despre viile din Dealul Bucureștilor, hanul din centrul capitalei, satele Giulești, Pasărea, Tâncăbești, , Dudești, Dragomirești, Moara Domnească, Sohănești, o grădină la Cule, moșiile de la Orhei sau cele din Reni, printre participanții la tranzacții numărându-se Nicolae Saegiul, Const. Ștefănescu, Hagi Gheorghe, Iosif Fonton, răzeșii din Sohănești.

Manuc ca om politic

scrisori cuprinzând știri confidențiale asupra nemulțumirilor locale și a diferitelor mișcări interne, primite sau transmise de Manuc Bey;
 păreri legate de stări conflictuale zonale;
 lămuriri și sfaturi privind situația internațională;
 memorii și rapoarte către administrația rusă privind serviciile aduse de el;
 răspunsuri la diferite întrebări puse de guvernul rus;
 înștiințări despre operații militare ruse lângă Isaccea;
 consemnările discuțiilor confidențiale referitoare la misiunea lui Manuc Bey de mediere a unei păci între ruși și turci;
 informații despre situația trupelor turcești staționate la Dunăre (numărul acestora, pregătire, mișcările de regimente);
 organizarea reînțoarcerii unor turci în Imperiul Otoman;
 înștiințare de simpatii de care se bucură în rândul unor înalți demnitari ruși și turci;
 cerere de sprijin contra asupririlor Înaltei Porți;
 plângeri în legătură cu abuzurile oficialităților;
 intervenții pentru susținerea sau înlăturarea de domnitori.

Legăturile cu turcii sunt ilustrate în special de corespondența purtată cu personalități ca Bayraktar Mustafa pașa, Kehya Zade Ahmed aga, Ahmed aga, Kiose Kehaia, Bogdan Avedici.

Legăturile cu Rusia, care includ corespondența cu țarul Alexandru I, gen. Bagration, gen. N. Kamenski, consulul Luca Chirico, gen. Behmetov, contele Capo D'Istria, gen. Nesselrode, mitropolitul Ignatie, episcopul armean Gligor Zackarian.

Legăturile cu Țările române: domnitorii Alex. Șuțu, Ioan vodă Caragea, Alex. Hangerli, Scarlat Calimachi, Înaltul Divan al Țării Românești, mitropolitul Ungro-Vlahiei.

Privilegii acordate lui Manuc

propunere de numire ca domn al Moldovei a lui Manuc Bey;
conferirea ordinului Sfântul Vladimir și propunere de decorare cu ordinul Sfânta Ana;
scutiri de dări în Țara Românească și Basarabia;
acordarea dreptului de încasare a unor impozite;
confirmări de privilegii.

Probleme de familie

scrisori privind educația copiilor;
deplasări pentru afaceri;
vizite de familie, precum și cele făcute la moșii;
instrucțiuni privind mutarea familiei de la Brașov în Basarabia;
relatări despre starea sănătății;
probleme de îngrijire a casei;
angajarea unui medic de familie;
sosirea în carantină a familiei sale.
Sunt consemnări redactate și semnate de Manuc însuși, de fiul său Murad, de fiica sa Ecaterina, cumnatul Asvadur Avedian, medicul J. Henri Jucker.

Intervenții și recomandări de persoane

intervenții pentru decorarea oamenilor săi de încredere, pentru reînnoirea acestora în funcții (spătaru Iancu), sau pentru eliberarea unei fetei răpite (Zaine);
recomandări de negustori (Ali Bey, Kiose Kehaia, Michirdie, Agop, Ivanco din Șistov).

Diverse

scrisori de mulțumire (pentru ospitalitate, pentru ajutoare materiale);
scrisori prin care se cer vești sau se afirmă sentimente de prietenie;
scrisori însoțitoare a unor daruri de prețuire;
salutări;
invitații (capcană) de revenire în Turcia;
relatarea ajutorului dat fiului rebelului pașă de Vidin, Pasvan-Oglu, întâlnit la Viena;
vocabular de corespondență convențional;
foaie cu 24 impresiuni de peceti în tuș;
jurnal de călătorie prin Bucovina, Imperiul Austriac, Germania, Franța scris de fiul lui Manuc;
ajutoare diverse: acordate unor persoane sau instituții (Spitalul Filantropia);
adresă omagială în versuri, scrisă la Viena;
planul unui proiect de oraș în Basarabia, la Tomorova;
testamentul lui Manuc Bey;
documente privind situația familiei și a averilor lui Manuc rămase după moartea sa;
corespondență purtată de fiul lui Manuc privind vânzarea hanului din București.

Multitudinea de documente, dar în special de date și evenimente consemnate de acestea, numeroasele informații legate de situația economică, politică și socială din sud estul Europei, aduce în fața cercetătorului o epocă frământată, plină de acțiune, cu o trepidantă desfășurare de evenimente subterane, o epocă în care, cu definitive implicații în dezvoltarea istorică ulterioară a zonei din dreapta și din stânga Dunării, un rol important revine noilor sisteme economice care acum se formează, capitalului bancar ce tinde să devină atot-stăpânitor.

SUMMARY

Documents is the Collection of the Museum of the Municipality of Bucharest, Concerning the Personality of Manuc Bey

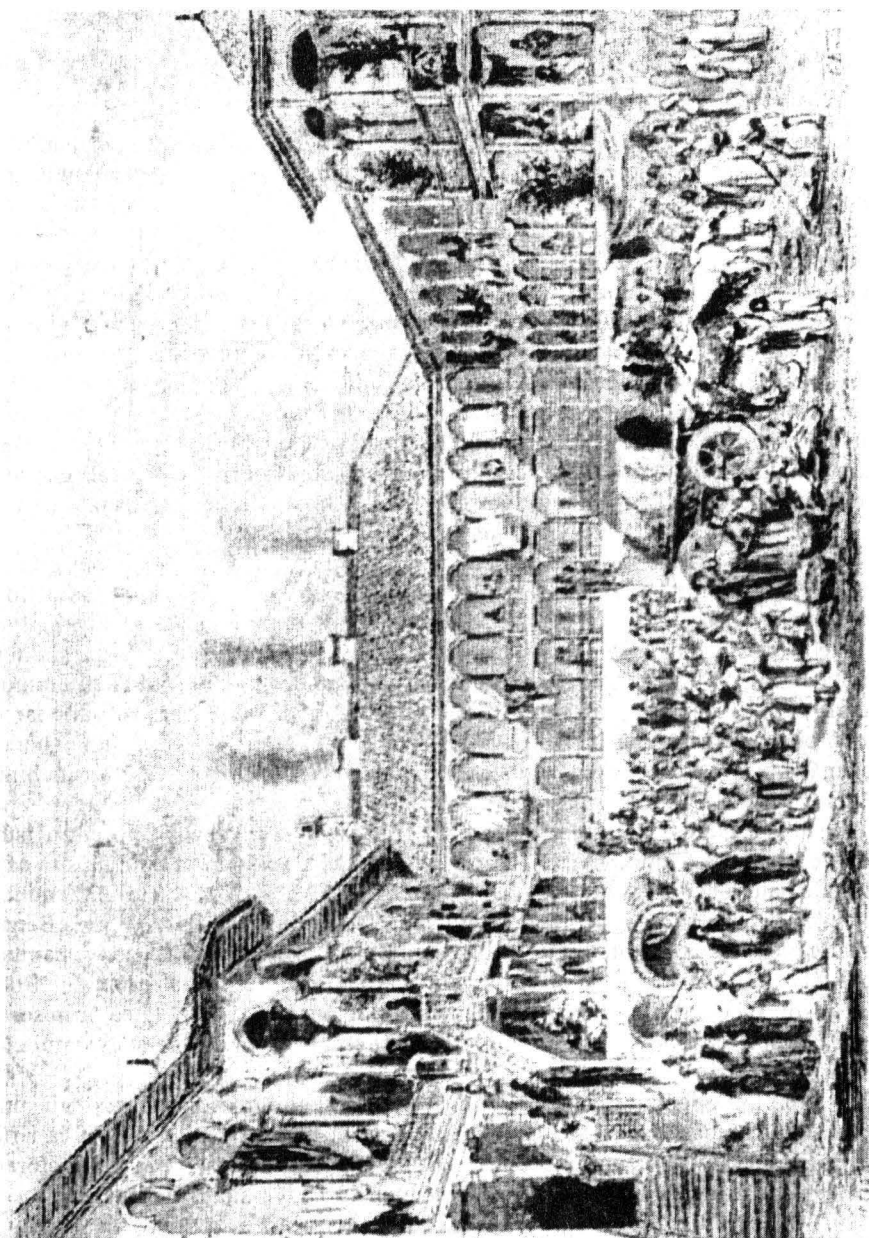
One of the businessmen who worked the Romanian social, economical and political life, was Manuc Bey, an Armenian merchant and usurer who spent his everyday life in Ruscink, Bucharest and Odessa, but whose area of influence was extending over wider areas comprising Constantinopol, Petersburg and Vienna. His life and personality are well represented by documents in the collection of the Museum of the Municipality of Bucharest.

Manuc Bey (după un portret în ulci).

Negustori și boicrăși din București (după albumul lui August von Herilstern).

HANUL MANUC, ÎNTR-UN MOMENT. - DESEN DE M. BOUQUET.

Hanul lui Manuc din București la 1841 (după un desen de M. Bouquet).